

KAPUCINSKI TOTI STARI PISKER

8. MAJA 2021 MINEVA 80 LET OD IZIDA
PRVE ŠTEVILKE ILEGALNEGA HUMORISTIČNEGA LISTA
KAPUCINSKI TOTI, KI SO GA NASKRIVAJ IZDAJALI
SLOVENSKI ZAPORNIKI V KAPUCINSKEM SAMOSTANU V CELJU.

Razstava je nastala v sodelovanju
z **Muzejem novejšee zgodovine Celje**,
ki hrani originalne izvode
humorističnih listov
Kapucinski toti, Toti Stari pisker,
Pregnani toti
in **Jota**.

Besedilo in izbor slikovnega gradiva:
dr. Alenka Hren Medved,
domoznanski oddelek Osrednje knjižnice Celje

Slikovno gradivo:
Muzej novejšee zgodovine Celje
Domoznanski oddelek Osrednje knjižnice Celje

NEMŠKA OKUPACIJA CELJA IN RAZNARODOVALNA POLITIKA

6. aprila 1941 so nemška letala bombardirala Beograd, sledil pa mu je kopenski napad na Kraljevino Jugoslavijo. Že tako šibka obramba jugoslovanske vojske je kmalu razpadla in nemška vojska je brez odpora hitro prodrla globoko na slovensko ozemlje in **11. aprila 1941** zasedla Celje ter okoliške kraje. Okupirano Celje je nova nemška oblast umestila v začasno pokrajinsko upravno enoto Spodnja Štajerska s središčem v Mariboru in že čez nekaj dni uvedla civilno upravo.

Cilj nemške okupacije je bila **izguba etične samobitnosti Slovencev in popolna germanizacija Štajerske**, ki naj bi bila izvedena v roku petih let. Prepovedali so vse, kar je bilo slovenskega.

Germanizacijo dežele naj bi dosegli s fizičnim iztrebljanjem slovenskega prebivalstva, izganjanjem Slovencev, naseljevanjem nemškega prebivalstva in germanizacijo preostalih prebivalcev. Nemški okupator je načrtoval izgon od **220.000 do 260.000 Slovencev**, vendar so jih zaradi novonastalih razmer **izgnali le 65.000**, kar je predstavljalo približno 10 % celotnega prebivalstva pod nemško okupacijo.

Prvi so na vrsto za izgon prišli **zavedni Slovenci, izobraženci in priseljenci**, ki so se na to območje priselili po letu 1914. Nato pa še prebivalci obmejnega pasu ob Sotli in Savi, ki je bil predviden za nemško kolonizacijo.

PRIHOD NEMŠKE VOJSKE V CELJE (HRANI MNZC)

Der Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD
in der Untersteiermark.

Beschlagnahme.

Diese Wohnung ist für den Beauftragten des Reichsführers SS, Reichskommissar für die Festigung deutschen Volkstums beschlagnahmt.

Wer in die beschlagnahmten Räume widerrechtlich eindringt oder die angebrachten Siegel verletzt oder wer unbefugt Einrichtungsgegenstände in solchen Räumen beiseiteschafft oder zerstört, wird mit Freiheitsentzug, in schweren Fällen mit dem Tode bestraft.

Marburg, im Juni 1941.

gez. Lurker
SS-Standartenführer.

Zaplenitev.

To stanovanje je za priporočenelega Reichsführerja SS, Reichskommissarja za trditvev nemškega narodnjaštva zaplenjeno.

Kdor si v zaplenjenih prostorih protizakonito skuša pridobiti vstop, ali poškodovati pečat, ali kdor nedovoljeno opremne predmete v takih prostorih odstrani ali razdeja, bo kaznovan z zaporom, v težkih slučajih s smrtjo.

Marburg, v juniju 1941.

OBVESTILO O ZAPLENITVI STANOVANJA, STANOVANJA ARETIRANIH DRUŽIN JE NEMŠKA OBLAST ZAPLENILA IN ZAPEČATILA. (HRANI MNZC)

Landesdruckerei Graz - 3113-41*

Der politische Kommissar für Cilli - Stadt

Verordnung

über die Erfassung der Bewohner der Untersteiermark, die nach dem 1. Januar 1914 in die Untersteiermark zugezogen sind.

Um die seit dem Jahre 1914 stattgefundene Bevölkerungsbewegung in der Untersteiermark statistisch zu erfassen, ordne ich auf Grund der Verordnung des Chefs der Zivilverwaltung in der Untersteiermark vom 14. April 1941 an:

- § 1
Alle Bewohner der Untersteiermark, die nach dem 1. Januar 1914 in die Untersteiermark zugezogen sind, und deren Abkömmlinge unterliegen einer besonderen Meldepflicht.
- § 2
1. Die Meldung hat am Sonntag, den 27. April 1941 beim Amtsbürgermeister des Aufenthaltsortes zu erfolgen.
2. Alle meldspflichtigen Personen, die das 18. Lebensjahr vollendet haben, haben sich persönlich zu melden.
3. Alle meldspflichtigen Personen, die das 18. Lebensjahr noch nicht vollendet haben, sind durch deren Eltern oder Erziehungsberechtigte oder durch ihre Wohnungsgeber oder Arbeitsgeber zu melden.
4. Bei der Meldung sind alle Personenurkunden, insbesondere Geburts- und Taufschein, Trauungsschein, Heiratschein usw. mitzubringen.
- § 3
Diejenigen der Meldepflicht unterworfenen Bewohner der Untersteiermark, die sich am 27. April 1941 nicht in der Untersteiermark aufhalten, haben sich nach ihrer Rückkehr in die Untersteiermark innerhalb 24 Stunden bei ihrem zuständigen Amtsbürgermeister zu melden.
- § 4
Wer dieser Meldepflicht nicht nachkommt, wird mit Freiheitsstrafe bestraft. In besonders schweren Fällen ist die Todesstrafe verurteilt.

CILLI, den 22. April 1941

Politikni komisar za Cilli - Stadt

Odredba

o sestavi izkaza prebivalcev na Spodnjem Štajerskem, ki so se priselili po 1. januarju 1914 na Spodnje Štajersko

Da se po letu 1914. nastalo gibanje prebivalstva na Spodnjem Štajerskem statistično zapiše, odredujem na podlagi odredbe šefa civilne uprave na Spodnjem Štajerskem z dne 14. aprila 1941.:

- § 1
Vsi prebivalci Spodnje Štajerske, ki so se priselili po 1. januarju 1914 na Spodnje Štajersko in tudi njihovi potomci, so podvrženi posebni prijavni dolžnosti.
- § 2
1. Prijava se mora vložiti v nedeljo, 27. aprila 1941 pri uradnem županu (Amtsbürgermeister) bivaliča.
2. Vse osebe, ki so podvržene dolžnosti prijave in še niso dovršile 18. leto starosti morajo biti prijavljene od strani staršev ali vzgojiteljev ali pa od strani stanodajalca ali delodajalca.
3. Vse osebe, ki so podvržene dolžnosti prijave in še niso dovršile 18. leto starosti morajo biti prijavljene od strani staršev ali vzgojiteljev ali pa od strani stanodajalca ali delodajalca.
4. Za prijavo je treba prnesti s seboj vse osebne listine, posebno pa rojstni in krstni list, poročni list, domovnico itd.
- § 3
Vsi oni prebivalci Spodnje Štajerske, ki so podvrženi dolžnosti prijave in se dne 27. aprila 1941. ne nahajajo na Spodnjem Štajerskem, se morajo po povratku na Spodnje Štajersko prijaviti tekom 24 ur pri pristojnem uradnem županu (Amtsbürgermeister).
- § 4
Kdor se ne odzove tej dolžnosti prijave, se kaznuje s prostostno kaznijo. V posebno težkih slučajih se izreče smrtna kazen.

CILLI, dne 22. aprila 1941

ODREDBA IZ 22. APRILA 1941,
PO KATERI SE MORAJO OBLASTEM JAVITI VSI PREBIVALCI CELJA,
KI SO SE NA SPODNJO ŠTAJERSKO PRISELILI PO LETU 1914 (HRANI MNZC)

Der Chef der Zivilverwaltung in der Untersteiermark
Der politische Kommissar der Stadt Cilli

Anordnung

Auf Grund der Verordnung des Chefs der Zivilverwaltung in der Untersteiermark vom 14. April 1941 ordne ich an:

1. Bis Donnerstag den 24. April 1941 sind sämtliche Anschriften, Aufschriften und Beschriftungen in slowenischer Sprache an, auf und in den Häusern und sonstigen Gebäuden, in den Geschäften, Werkstätten und Betrieben, auf Einzünnungen und an Tafeln öffentlicher Stätten, mithin jede wie immer sichtbare slowenische Beschriftung, zu entfernen.
2. Innerhalb weiterer 5 Tage, d. i. bis Dienstag, den 29. April 1941 sind alle diese Anschriften und Beschriftungen in deutscher Sprache zu ersetzen. Dabei muss jeder slowenische Vorname durch den deutschen ersetzt werden. Es ist jedermann freigestellt, bei diesem Anlass auch seinen Schreibnamen mit Lateinbuchstaben zu schreiben. Für diesen Zweck richte ich eine Beratungsstelle bei der Stadtverwaltung im Rathause, Holgebäude, 2. Stock, Tür 17 ein, die jeden Tag zwischen 9 Uhr und 12 Uhr und 15 Uhr und 18 Uhr amtiert.
3. Speisekarten und Preistarife dürfen von heute ab nur mehr in deutscher Sprache verfasst sein.
- Die Nichtbefolgung dieser meiner Anordnung wird im Sinne des Punkt 9 der vorangeführten Verordnung des Chefs der Zivilverwaltung bestraft.

CILLI, am 18. April 1941.

Dorfmeister

ODREDBA O UPORABI NEMŠKEGA JEZIKA,
PO KATERI SO MORALI BITI V CELJU
24. APRILA ODSTRANJENI VSI JAVNI NAPISI
V SLOVENŠČINI (HRANI MNZC)

Izgnance so najprej zajeli in odpeljali v lokalne zapore in taborišča, od koder so jih izgnali v Nemčijo, na Hrvaško in v Srbijo.

Do prvih množičnih aretacij v Celju je prišlo **v noči s 16. na 17. april**, sledile pa so jim še aretacije v manjših krajih. Aretirance so najprej nastanili v celjski mestni kasarni in kapucinskem samostanu, nato pa so jih del premestili v mestni zapor, t. i.

Stari pisker, kjer so bili zaprti preostali aretiranci s celjskega območja. Aprila 1941 je okupator tako aretiral **300 oseb iz Celja** in **250 iz okolice**.

3

KAPUCINSKI SAMOSTAN

Kapucinski samostan so v zapor spremenili 22. aprila. Prvi zaporniki so bili okoliški aretiranci in duhovniki. Najprej so v samostan prepeljali aretirance iz Laškega, kasneje se jim je pridružilo še nekaj Celjanov, okoličanov in Savinjanov, med njimi tudi znani akademski slikar Albert Sirk.

V kapucinskem samostanu je bilo **zaprtih približno 160 intelektualcev, uslužbencev in obrtnikov** ter **80 duhovnikov**. Skupaj z zaporniki je v samostanu sprva prebivalo še šest patrov, ki so jih kasneje aretirali in pridružili zapornikom. V samostanu so veljala stroga pravila, vsi zaporniki so se morali dvakrat dnevno udeleževati izčrpavajoče telovadbe na samostanskem dvorišču.

Zapornike so lahko občasno obiskovale njihove žene, sprva so od svojcev prejemale tudi pakete. Večino internirancev, ki so bili v prvih dneh okupacije zaprti v Starem piskru in kapucinskem samostanu, so izgnali v Srbijo in na Hrvaško. Prvi transport aretirancev je iz samostana odšel 25. maja 1941 v grad Rajhenburg. 28. junija so zapor v kapucinskem samostanu ukinili. Prostori kapucinskega samostana pa so postali zbirališče zaplenjenih knjig.

PRISILNA TELOVADBA ZAPORNIKOV V KAPUCINSKEM SAMOSTANU (HRANI MNZC)

KAPUCINSKI SAMOSTAN LETA 1940 (HRANI OKC)

STARI PISKER

Stavbo nekdanjega minoritskega samostana so že **konec 19. st. spremenili v kaznilnico**. V času med obema vojnama je poslopje sodnih zaporov dobilo ime Stari pisker. V njem so bili zaprti politični zaporniki in kriminalci. Ko so nemške oblasti aprila 1941 iz Starega piskra izpustile dotedanje zapornike, je bil ta pripravljen za sprejem aretirancev.

Prve zapornike je **Stari pisker sprejel 22. aprila**, sredi maja pa je bilo v prostorih zapora natrpanih že 700 zapornikov. V prvih mesecih vojne so bili v Starem piskru zaprti slovenski izobraženci, po vojni priseljeni Primorci in ostali Slovenci, predvideni za izselitev.

Stari pisker je bil **največje prehodno taborišče** za deportacije ljudi s celjskega območja. **Z zaporniki so ravnali zelo slabo, veliko je bilo tudi poniževanja.**

PRIHOD ZAPORNIKOV V STARI PISKER (HRANI MNZC)

STAVBA STAREGA PISKRA (HRANI MNZC)

KAPUCINSKI TOTI

Aretiranci v kapucinskem samostanu so kmalu prišli na idejo, da bi po vzoru v času **med obema vojnama priljubljenega humorističnega lista Toti list**, ki ga je v Mariboru izdajal Božo Podkrajšek, začeli izdajati svoj, seveda ilegalni, humoristični list Kapucinski toti.

Časopis so tiskali na opalografu, ki se je nahajal v samostanu in je bil nekaj last kapucinskega dijaškega konvikta. **Glavni pobudniki so bili zaporniki iz Laškega.**

Prve štiri številke je uredil Franjo Vilhar, predvojni ravnatelj Gostilničarske pivovarne v Laškem. Ilustriral jih je akademski slikar **Albert Sirk**, ki je bil hkrati tudi ilustrator mariborskega Totega lista.

Peto številko Kapucinskega totoga pa je uredil duhovnik **Jakob Sem**, saj so urednika Franja Vilharja in avtorje prvih štirih številk že premestili v Rajhenburg in meljsko kasarno v Mariboru.

Med 8. majem in 20. junijem 1941 je tako izšlo pet številk Kapucinskega totoga.

TOTI LIST IN KASNEJŠI NOVI TOTI JE BIL V LETIH 1938-1941 PRILJUBLJEN HUMORISTIČNI LIST, V KATEREM JE SVOJE KARIKATURE OBJAVLJAL ALBERT SIRK, KASNEJŠI ILUSTRATOR KAPUCINSKEGA TOTEGA. (HRANI OKC)

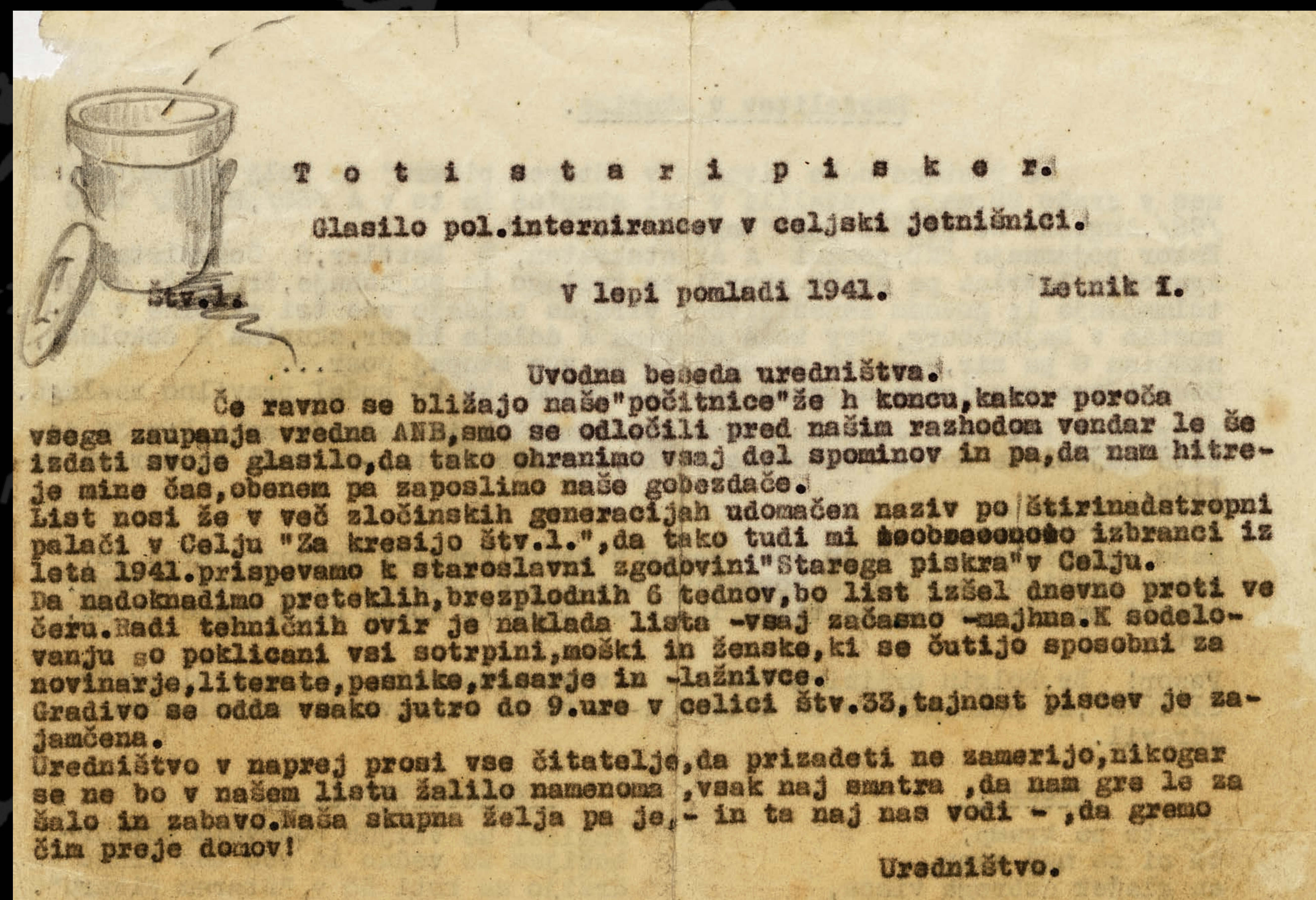
TOTI STARI PISKER

Pobuda za izhajanje ilegalnega zaporniškega časopisa Toti Stari pisker je prišla iz kapucinskega samostana. V Stari pisker so iz kapucinskega samostana za talce premestili tri zapornike. Med njimi je bil tudi **Peter Hrastelj**, mizarski mojster iz Laškega, ki je tja prinesel izvod Kapucinskega totega.

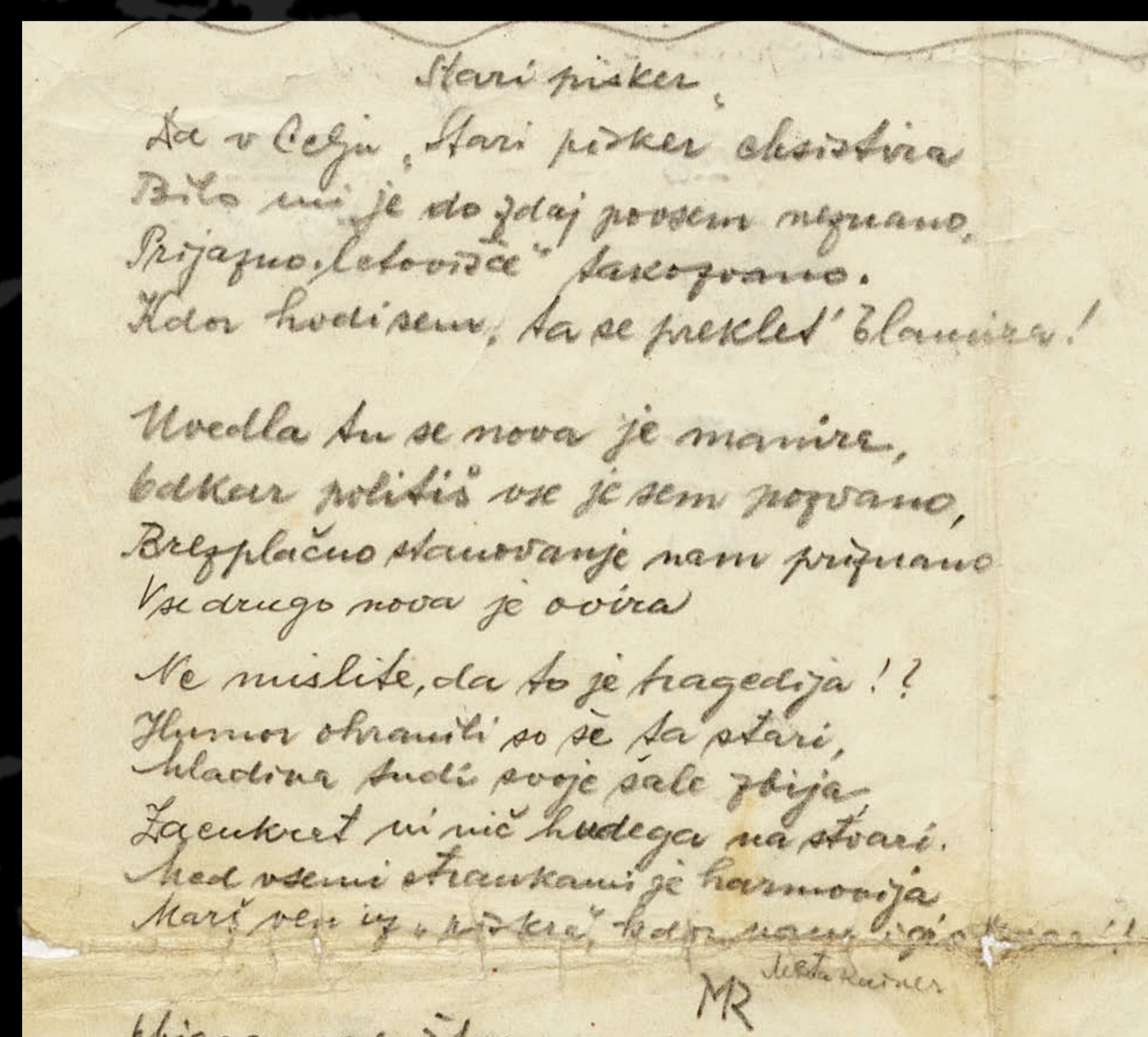
V Starem piskru so vladale veliko strožje in slabše razmere kot v kapucinskem samostanu, vendar je **zapornikom kljub poniževanju, prisilnemu delu, kaznovanju in zasramovanju uspelo ohraniti ponos in pogum za izdajanje ilegalnega humorističnega lista Toti Stari pisker.**

Ervin Mejak, urednik Totega Starega piskra, **v svojih spominih opisuje nastajanje ilegalnega lista:**

»Upravnik zaporov mi je dal v celico šapirograf, da smo lahko razmnožili nanj jetniški časopis Toti Stari pisker, ki sem ga urejeval in mi je pri tem pomagal Jurij Toplak, sedaj upokojeni šolski upravitelj v Celju. Z mojim odhodom v Rajhenburg je list prenehal izhajati. Izdali smo štiri številke. V njem so bili objavljeni razni doživljaji v zaporih, anekdote, dovtipi in podobno. Imeli smo tudi karikaturista, ki je delal imenitne karikature zapornikov, pa gestapovcev, zlasti slovitega gestapovca »Nerona«, ki je bil naš najhujši sovražnik. ... Gorje nam, če bi Gestapo dobil naš list v roke! List smo pisali zato, da ohranimo med zaporniki dobro voljo in upanje na boljše čase. Hoteli smo preprečiti malodušje, ki se je že lotevalo nekaterih sotrpinov« (Ervin Mejak, »Izgnali so me v Srbijo«, Borec 29 (1977), 12, str. 666).

NASLOVNA STRAN IN UVODNIK PRVE ŠTEVILKE TOTEGA STAREGA PISKRA (HRANI MNZC)

DRUGA ŠTEVILKA TOTEGA STAREGA PISKRA SE JE OHRANILA LE V ROKOPISNI OBLIKI, ZANJO JE UVODNO PESEM PRISPEVALA PESNICA IN TAKRATNA PRIPORNICA META RAINER (HRANI MNZC)

Po pričevanjih zapornikov naj bi izšle štiri številke ilegalnega lista, do danes pa sta se ohranili le prvi dve številki Totega Starega piskra.

Prva številka je izšla **1. junija 1941** in je bila napisana na pisalni stroj, ki so si ga jetniki skrivaj izposodili iz pisarne.

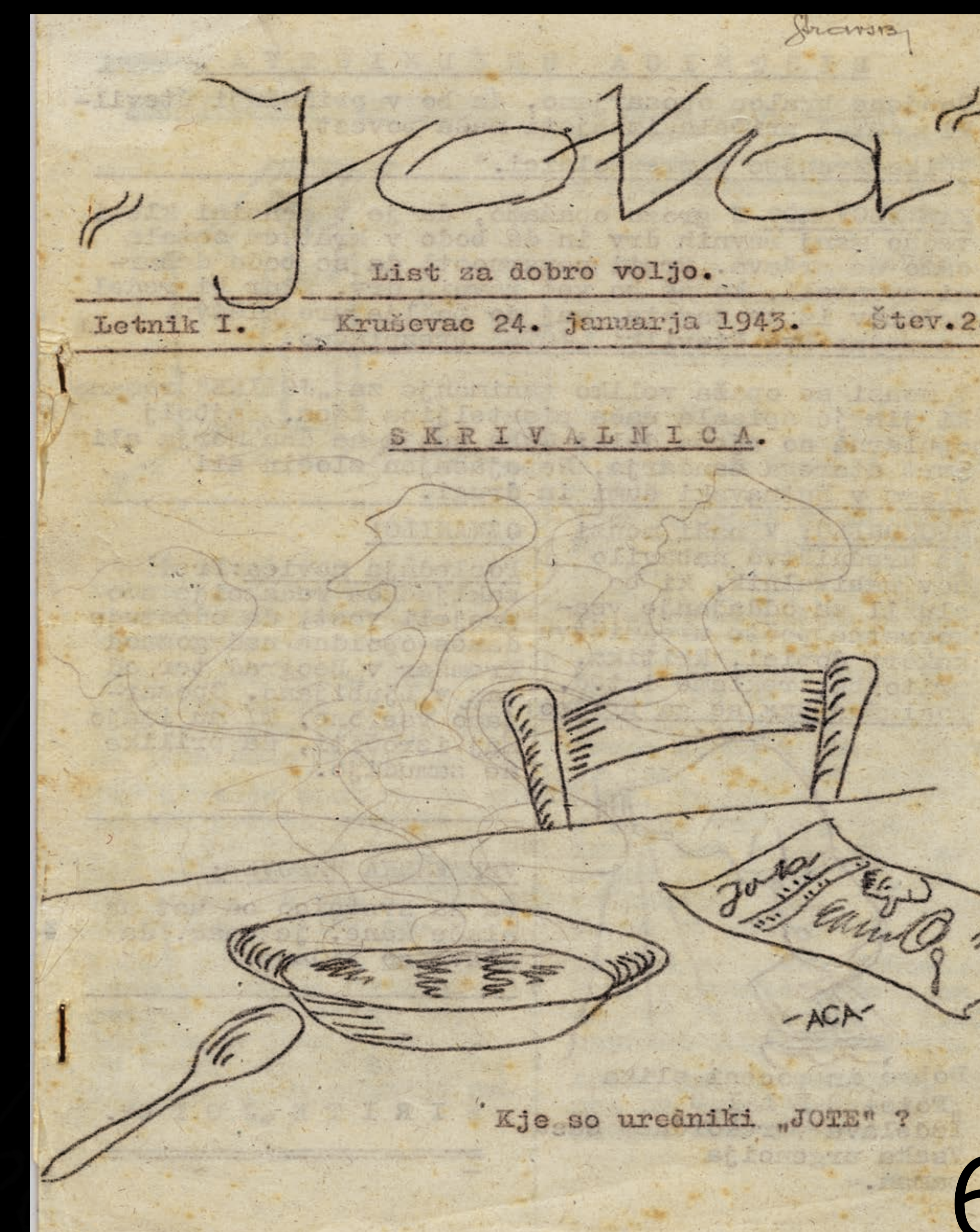
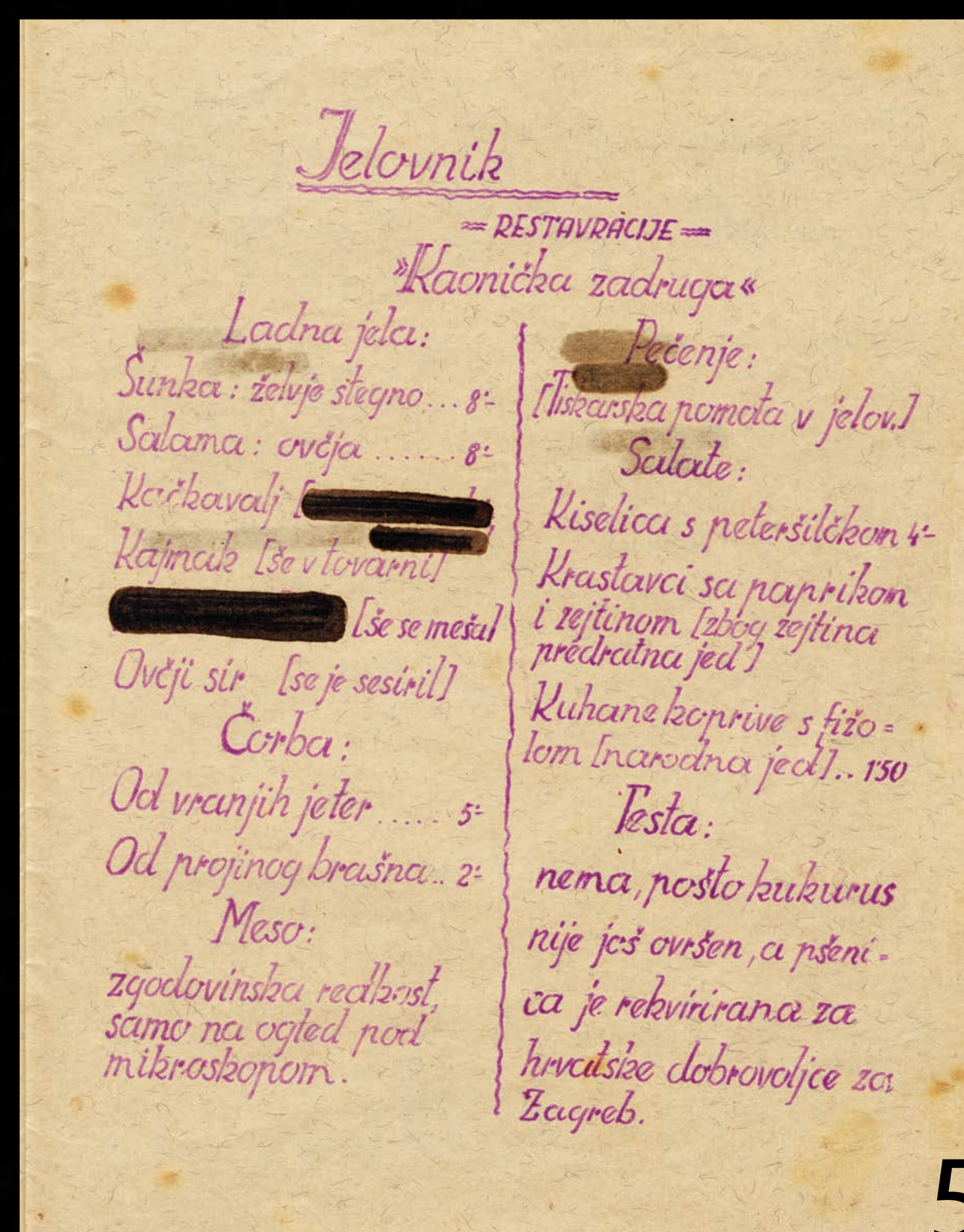
IZGNANCI

Zapornike iz kapucinskega samostana in Starega piskra so **junija 1941 premestili** v Rajhenburg in meljsko vojašnico v Mariboru, od koder so jih s posebnimi transporti izgnali v Srbijo, medtem ko so rimskokatoliške duhovnike izgnali na Hrvaško.

Del izseljencev so z organiziranimi transporti prepeljali v srbsko mesto **Kruševac**. Nekaj jih je ostalo v mestu, večino pa so jih razporedili po bližnjih vaseh. Domačini so slovenske izseljence dobro sprejeli in jim pomagali prebroditi prve begunske dni.

Slovenci so se v Kruševcu in drugih srbskih mestih dobro organizirali in ustanovili **slovenske menze**, ki so izseljencem poleg preskrbe s hrano nudile tudi prostor za druženje in kulturno udejstvovanje. V menzi v Kruševcu in okoliških krajih so po zgledu Totega lista in kasnejših ilegalnih humorističnih listov izdajali lista **Pregnani toti** in **Jota**.

- 1
PRIHOD IZGNANCEV V MELJSKO KASARNO
V MARIBORU (HRANI MNZC)
- 2
IZGNANCI IZ CELJA V SRBIJI LETA 1941
(HRANI MNZC)
- 3
SKUPNA KUHINJA CELJSKIH IZGNANCEV V
ZAJEČARJU (HRANI OKC)
- 4
NASLOVNICA HUMORISTIČNEGA LISTA
PREGNANI TOTI, KI JE IZŠEL
20. AVGUSTA 1941 (HRANI MNZC)
- 5
ŠALJIVI JEDILNIK RESTAVRACIJE
KAONIČKA ZADRUGA
(PREGNANI TOTI, 20. AVGUST 1941)
(HRANI MNZC)
- 6
JOTA: LIST ZA DOBRO VOLJO JE IZŠEL
V KRUŠEVCU 24. JANUARJA 1943
(HRANI MNZC)

Kapucinski toti, Toti Stari pisker, Pregnani toti in Jota so bili ob **80. obletnici** njihovega izida digitalizirani in so prosto dostopni na **Digitalni knjižnici Slovenije** ali <https://www.dlib.si/>.